

Рыспаева Н.С., Джангирбеков М.Д.

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ АУДИТОРДУК ТЕЙЛӨӨ КЫЗМАТЫНА КАРАТА БАА ТҮЗҮҮ САЯСАТЫ

Рыспаева Н.С., Джангирбеков М.Д.

ПОЛИТИКА ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ НА АУДИТОРСКИЕ УСЛУГИ В КЫРГЫЗСТАНЕ

N.S. Ryspaeva, M.D. Dzhangirbekov

PRICING POLICY ON AUDITING SERVICES IN KYRGYZSTAN

УДК: 339.138

Берилген илимий макалада автор Кыргызстандагы аудитордук кызматына карата бааларды түзүү саясатын карайт. Автордун пикиринде аудитордук компаниянын логикасы боюнча өзүнүн кызмат көрсөтүүсүн бирдей баада сунуштоосу керек. Бул болсо аудиттин максаты: сапатын аудиттин болушу мүмкүн эмес экендиги менен түшүндүрүлөт. Мында жалгыз ички рифирмалык айырмачылык - бул кызматкерлерди даярдоонун кесипкөйлүк деңгээли болуп саналат. Жогорку класстагы адистерге, балким, аз тажрыйбасы бар кызматкерлерге караганда текшерүү жүргүзүүдө (бардык учурларда), аз убакыт талап кылынат, бирок акыркы келгендерге аз өлчөмдө төлөнөт, ошондуктан, бул фактор аудитордук кызмат көрсөтүү наркына олуттуу таасир тийгизиши мүмкүн эмес. Демек аудитордук фирма ошол рыноктогу түзүлгөн убактагы жагдайга ылайык орточо чен боюнча өзүнүн кызматын көрсөтүүгө тийиш. Мында ушул ставкаларынын чоңдугу айрым жактардын каалоолоруна караганда, биринчи кезекте бардыгын макроэкономикалык көрсөткүчтөр менен аныкталат.

Негизги сөздөр: аудит, аудитордук стандарттар, кызмат көрсөтүүнүн сапаты, уюштуруу, баалоо, усулу, аудитордук ишмердүүлүк, аудиттин өзгөчөлүктөрү көзөмөлдөө, сапаты.

В представленной научной статье авторы рассматривают политику ценообразования на аудиторские услуги в Кыргызстане. По мнению авторов, по логике аудиторские компании должны предлагать свои услуги по одинаковым ценам. Это объясняется целью аудита: некачественного аудита быть не может. Единственное внутрифирменное различие здесь - это уровень профессиональной подготовки сотрудников. Высококласным специалистам, возможно, потребуется меньше времени на проведение проверки (не во всех случаях), чем сотрудникам с меньшим опытом работы, но время последних и оплачивается в меньших размерах, поэтому этот фактор не может оказать серьезного влияния на стоимость аудиторских услуг. Получается, что аудиторские фирмы должны оказывать свои услуги по средней ставке, сложившейся на данный момент времени на данном рынке. При этом величина этой ставки в первую очередь будет определяться макроэкономическим и показателями, нежели желанием отдельного лица.

Ключевые слова: аудит, аудиторские стандарты, качества услуг, организация, оценка, методика, аудиторская деятельность, контроль, свойства аудита, качество.

In the presented scientific article, the authors consider the pricing policy for audit services in Kyrgyzstan. According to the authors, logically, audit companies should offer their services at the same price. This is due to the purpose of the audit: there can be no poor-quality audit. The only intra-company difference here is the level of professional training of employees. High-class specialists may need less time to carry out inspection (not in all cases) than employees with less work experience, but the latter time is paid in smaller amounts, so this factor cannot have a serious impact on the cost of audit services. It turns out that audit firms should provide their services at the average rate prevailing at a given point in time in this market. In this case, the magnitude of this rate will be determined primarily by macroeconomic and indicators, rather than by the desire of an individual.

Key words: audit, auditing standards, quality of services, organization, assessment, methodology, auditing, control, audit properties, quality.

"Аудитордук ишмердүүлүк жөнүндөгү" Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 1-беренесине ылайык аудитордук ишмердүүлүк (аудитордук кызматтарды) уюмдардын каржылык отчеттуулугунун жана жеке ишкерлерге коштоочу кызмат көрсөтүүлөрдү көз карандысыз түрдө текшерүү боюнча өзүнүн ишкердик ишмердүүлүгүн көрсөтөт [1].

Аудитордук уюмдардын баа саясатын жүргүзүү – аудитордук фирмалардын бардык маанилүү учурларынын бири болуп саналат. Бул маселе жаңы ири компаниялардын рыноктогу аудитордук кызмат көрсөтүүлөрдүн шарттарында пайда болгон, же болбосо экономикалык абалдын өзгөрүшүнөн: учурдагы төмөндөөлөрдөн, ошондой эле, учурдагы көтөрүлүүлөрдөн келип чыгат, ал эми, мындай жагдайлар көптөгөн аудитордук компанияларга жакшы белгилүү, ошондуктан, продукцияга карата бааларын тандоо аудитордук башкармалыгынын алдында турган башкы маселелердин бири бойдон калууда. Бишкектен айырмаланып башка облустарда кызмат көрсөтүүлөрдүн жана интеллектуалдык эмгектин ишкердик активдүүлүгүнүн сапатын баалоо деңгээлинде чоң ажырым бар. Албетте башка да факторлор да бар. Анткени бир кыйла төмөн бааларды сунуштаган көп сандаган аудитордук ишканалардын бар. Бул албетте жайгашкан жеринен жана кардарлардын талаптарынан да

айырмаланып рыноктун ар кандай сегменттериндеги иштерине байланыштуу болот. Ошондуктан Кыргызстан боюнча орточо аудитордук кызматтардын баасын эсептөө али эрте болуп эсептелет [2].

Аудиттин максаты каржылык отчеттуулукту берүүнүн негиздерине ылайык колдонулуудагы бардык олуттуу аспектилер боюнча каржылык отчеттуулуктун ишенимдүүлүгүндөгү колдонуучулардын ишеним даражасын жогорулатуу болуп саналат [1].

Канчалык аудиторлор ар кандай кардарлар менен болгон өз мамилелеринин келечегине көбүрөөк көңүл буруп дайыма талдаса, мүмкүн болгон акча түшүүсүнө баа берүүсү ошончолук көп так болуп калат. Албетте жол берүүлөргө карата тигил же бул айда же болбосо чейрек ичинде белгилүү бир четөөлөр болушу мүмкүн, бирок, тажрыйба топтоодогу болжолдоолору барган сайын так болот.

Убакыттын ар кандай бөлүгүндө (жарым кварталдык, жарым жылдык) өз ара натыйжалары – бир учурларда аудитор да жакшы жагына карай болбой калган, башка начар болуп калаган каталчылыктар ээлейт. Ар бир маанилүү кардарлар менен болгон мамиленин өз алдынча пайдалуу келечегин өнүктүрүүнү талдоо зарыл нерсе экенин белгилей кетүү керек, анткени, кардарлар менен болгон өз ара мамилелер кантип түзүлөрү жөнүндө ойлонууга жардам берет.

- "Аудитордук ишмердүүлүк жөнүндөгү" Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын 6-беренесине ылайык өткөрүлгөн аудиттин жыйынтыгы жана (же) аудиттин тиешелүү стандарттары менен аныкталган аудитордук корутунду берүү (отчет), формасы, мазмуну жана берүү тартиби боюнча жактарга коштолгон кызмат көрсөтүүлөрдү жүзөгө ашыруу болуп саналат. Аудитордук корутундуга (отчетко) берилген квалификациялык сертификатын номерин жана датасын көрсөтүү менен аудитордук уюмдардын (аудитордук) аткаруу органынын жетекчиси кол коет,

ошондой эле, тапшырма аудитордук уюмдун жетекчиси мөөрү менен күбөлөндүрүлөт [1].

Бул ыкма тийиштүү статистика боюнча тажрыйбанын топтолушуна жараша кирешенин болжолдоонун жогорулашынын тактыгын аныктайт.

Мындай жол менен алынган айрым багыттын сапаты катары акчанын болжолдонгон чоңдугу, анын ичинде өз бизнесин баштоо түзүмү үчүн жана сиздин фирмаңыздын ишмердүүлүгүндөгү кызмат көрсөтүүлөрдүн ар кандай түрлөрү үчүн акчалай өлчөнүшүнүн маанисин түшүнүүдө абдан пайдалуу болот [3].

Таблица 1

Кызмат көрсөтүүлөрдүн түрүнүн ыктымалдуу кирешелердин негизинде болжолдун үлгүсү

№	Кызмат көрсөтүүнүн түрү	Түшкөн акча миң долл.	Эскертүү:
1.	Аудит	140,0	
2.	Бухгалтердик эсеп боюнча консультациялар	80,0	
3.	Башкаруучулук консультациялар	30,0	
4.	Салыктык консультация	50,0	
5.	Каржылык комплекстик талдоо	20,0	
6.	Дагы башка кызмат көрсөтүүлөр	10,0	
	Жыйынтыгы	330,0	

Ар бир конкреттүү адистин реалдуу түрдө болжолдонгон жүктөө статистикасына ылайык жана анын ишинен түшкөн (болжолдоолорду тактоо үчүн материалдан сырткары) кирешелерине ылайык топтолушу боюнча, тигил же бул кызматкерлердин акчалай формадагы баалуулуктарын салыштыруу үчүн жетиштүү түрдөгү кызыктуу маалымат болуп саналат (2-таблица).

Таблица 2

Кызматкерлердин болжолдуу жүктөмүнүн негизиндеги маалыматтык үлгүсү

Кызматкерлердин аты-жөнү	Сааттык акы төлөө ставкасы, долл.	Төлөнгөн убакыт, %	Түшкөн акча миң долл.	
			Жумуш убактысынын жылдык фондун эске алуу менен – 1800с, миң сом.	Эсеп-чоттун 80% жана жарыяланган ставкага ылайык 80% акы төлөөнү эске алуу менен, миң долл.
1. Ашимов Э.	150	20	54,0	34,0
2. Иманалиева О.	120	40	86,0	55,0
3. Исаева Н.	100	50	90,0	57,0
4. Сунцов В.	80	60	86,0	55,0
5. Айдарова А.	80	60	86,0	55,0
Жыйынтыгы			256,0	

Албетте эгер ар кандай ыкмалар менен жасалган бул божомолдуу түрдөгү олуттуу чыгымдар так эмес эсеп болуп эсептелет. Дагы бир маанилүү фактор – бул аудитордук компаниянын бедели. Биздин өлкөдө алардын бир нече жолу ишке ашырылышына жараша аудитордук кызмат көрсөтүүлөргө акы төлөө болжол менен бирдей сапатта, мисалы, ата мекендик аудитордук уюм же дүйнөлүк аты менен аудитордук фирма деп ажыратылышы мүмкүн. Мындай компаниялардын аудитордук корутундусу көбүнчө бизнесмендердин чөйрөсүндө, башкача айтканда, ишкерлер чөйрөсүндө көбүрөөк кадыр-барктуу болот. Чындыгында – бул дүйнөлүк аттагы керектөөчүлөрүнүн аудитордук корутундусунун наркы көптөгөн кыргызстандык банктар үчүн жана кыргызстандык компаниялардын мөөрү басылган керектөөчүлөрүнүн аудитордук корутундусунун наркы корпорациялар үчүн кыйла жогору турат дегенди билдирет. Өндүрүмдүүлүктү төмөндөтпөө үчүн көрсөтүлгөн чаралардын бири катары көрсөтүлгөн кызматтарга баалардын жогорулашын атоого болот.

Биз аудитордук компаниялар бирдей баада өз кызматтарын сунуш кылууга тийиш деп эсептейбиз. Бул таптакыр сапатсыз аудит жүргүзүлбөөгө тийиш экендигин билдирген, аудиттин өзүнүн максаты менен түшүндүрүлөт. Кызматкерлердин кесипкөйлүк деңгээли, бул кадрларды даярдоодогу фирманын ичиндеги жалгыз айырмачылык болуп саналат. Жогорку класстагы адистер, балким, кичинекей тажрыйбасы бар кызматкерлерге караганда текшерүү үчүн аз

убакыт сарпташат, акыркы келгендерине жараша төлөмдөр аз төлөнөт.

Ошондуктан бул факты аудитордук кызматтардын баасына таасир этиши мүмкүн эмес. Демек аудиторлор бул учурда рынокто түзүлгөн орточо ставка боюнча өздөрүнүн кызмат көрсөтүүлөрүн көрсөтүүгө тийиш.

Тилекке каршы азырынча Кыргызстандагы мезгилдүү басма сөздөр өлкөнүн ири аудитордук фирмаларынын тизмесин жарыялаша элек. Аудитордук компаниялардын рейтинг жөнүндөгү маалыматтар жок, ошондуктан, биздин карамагыбызда киреше, адистердин саны, жумуш убактысынын фондусунун көлөмү жана башка жөнүндөгү маалыматтар да жок болуп саналат.

Адабияттар:

1. Закон Кыргызской Республики «Об аудиторской деятельности» от 30 июля 2002 года N134 (в посл.ред. от Законов КР от 29 марта 2019 года N 39) // [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1091>.
2. Рыспаева Н.С. Кыргыз Республикасындагы бухгалтериялык эсептөөнү реформалоо: келечектеги өнүктүрүү көйгөйлөрү жана маселелери / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана, №5, 2016. - С.142-145.
3. Рыспаева Н.С. Компаниялардын «Өзүн-өзү окутуу» менен байланышкан таасир этүү өзгөчөлүктөрү / Известия вузов Кыргызстана, №6, 2016. - С.104-105.

Рецензия: д.э.н., профессор Сабырова Г.Ж.